

nemzetiségek megmozdulásaitól való félelem váltott ki Keményből.

A szemléri magatartás hiánytalanul mutatkozik meg a későbbi, felszabadulás után írt, kortárs költők műveiről szóló kritikákban. A mércét a szocialista közösség iránt elkötelezett költő állítja fel — nemcsak magával, költőtársaival szemben is. Igaz, a morális követelményt néha mereven értelmezi, s a kritikai gyakorlatban ez néha bizonyos sematizmust eredményez. (Márki Zoltán első könyve.)

A követelmény azonban jogos, különösen Szemlér Ferenc részéről, aki — s erre *A költészet értelme* című kötete bizonyíték — kiállta a próbát.

Suhai Pál

Diószegi András: Gábor Andor. Bp. 1966. Gondolat K. 186 l. (Irodalomtörténeti Kis-
könyvtár. — Magyar írók, 2.)

Irodalomtörténetírásunk korábbi századai többé-kevésbé lezárt egységek, de sem szocialista irodalmunk, sem annak gyökerei alapos és részletes vizsgálat alá még nem kerültek. A kiemelkedő „magányosok” mellett (Ady, József Attila) a líra, epika és dráma irodalmi „szociográfiái” kellene ehhez a vizsgálathoz, mert az irodalom fejlődése Magyarországon 1919 után kerülbe tört, s a törest az itthonmaradt polgári irodalom sem heverte ki. Az emigrációban viszont — ha nehezebb körülményekben is — elkezdődött az új alapozású szocialista irodalom megteremtéséért folyó harc.

Gábor Andor, „Amikor kigúnyolta, megbélyegezte, pellengérré állította a köpönyegforgató lakájírókat, egy új írótipusért és új irodalomért indított harcot.” (Illés Béla) Diószegi kismonográfiája bebizonyítja, hogy ez a harc volt egyik gyökere szocialista irodalmunk fejlődésének, s ez az erős, eleven gyökér Gábor Andornak ma már klasszikussá vált életműve. A bécsi, berlini és moszkvai évek lettek a lankadatlan erőfeszítés mérőföldkövei. Bár nem egyedül járta ezt az utat, róla el lehet mondani, hogy messzebbre és mélyebbre látott harcostársainál a történelmi fejlődés megítélésében. 1932-ben megfogalmazta a távlatot, ami azóta történelem lett: „...S aki buta magyar, ma Horthyval magyarkodik,

az harminc év múlva velem lesz büszke...”
(Válasz egy levélre. Közli Illés László; ItK 1962. 371.)

Szatirikus pamfletjei, riportjai, novellái, karcolatjai, versei, regényei, irodalmi tanulmányai és műfordításai várnak kritikai kiadásra. Az életmű mélysége és nagysága csak ezután tárulhat fel egészen. Emellett eddig alig

ismert adatokkal azt is szemlélteti Diószegi, hogyan jutott el Gábor Andor a polgári radikalizmus alapjáról a kommunista harcossáig. A döntő fordulat 1919. augusztus 16-án következett be, amikor letartóztatták.

A megalkuvás szelleme nem élhetett abban az emberben, akit a cselekvés erkölcsi kényszere juttatott el végül is a harcossá kommunista szemléletig. Az itthonmaradás viszont csak megalkuvást jelenthetett volna. Ez a felismerés lett alapja és indítéka az emigrációnak is.

Végeredményben elmondhatjuk, hogy Diószegi András könyve hasznos figyelemfelhívó írás. Nemcsak „hézagpótló” szerepet tölt be, hanem emlékeztet az irodalomtörténetírás súlyos adósságaira is.

Tóth János

Osváth Béla: Türelmetlen dramaturgia. Tanulmányok. Bp. 1965. Szépirodalmi K. 376 l.

Dramairodalmunk alapos, mélyreható és a tartósság igényére számottartó marxista értékelése szempontjából örvendetes és szívesen látott minden olyan írás, ami bizonyos részletkérdésekben ellentmondásos vélemények tisztázásához közelebb visz minket.

A fiatalon elhunyt Osváthban alapos felkészültségű és sokoldalú színházi szakértőt veszítettünk el, aki egyaránt jártas volt drámaelméleti kérdésekben, a magyar és a világ dráma- és színház történetében. Mélyreható és széles körű ismeretein alapuló meggyőződését szenvedélyes hévvel fejtegette. Élete utolsó napjaiban megjelent humusnak tekinthető kötete megérdemli, hogy ne kerdőzzük el azt, amiben esetleg nem értünk egyet vele.

Osváth Béla tanulmánykötete, bár szerzőjének különböző időpontban, különböző témáról megjelent írásait tartalmazza, mégis egységes, szerves egésznek mondható. Azzá avatja elsősorban Leninnek a két kultúra elméletéről szóló tanulmánya, amit Osváth a XX. századi magyar drámára alkalmaz.

Szerencsés találat a kötet címe. Osváth drámaelméleti és drámatörténeti, valamint színházesztétikai írásait valóban egyfajta türelmetlenség jellemzi. A szerző türelmetlensége részben erénye, de túlzásaiban egyben gyengéje is ezeknek az írásoknak. A szerző erénye az, hogy élesen, világosan, határozottan látja, mi a haladó, ma is felhasználható a XX. századi magyar drámairodalom örökségéből és mi az amit el kell vetni. Gyengéje viszont az, hogy szenvedélyes türelmetlenségben csak fehéren-feketén lát, az árnyalatok, az átmenetek nem igen léteznek a számára és így sajnos itt-ott a személyi kultusz sematikus látásmódjának veszélyei kísérté-